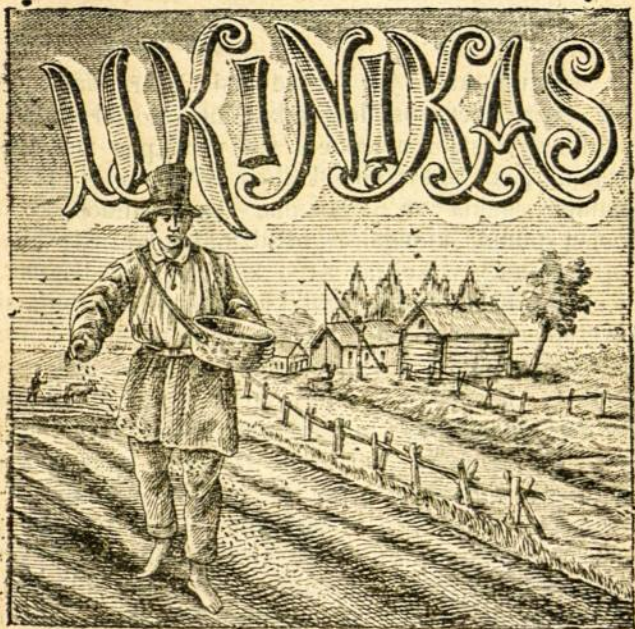

laikrasztis, paskirtas reikalams ukiniku,

iszeina syki ant mėnesio. Metinė prekė: Maskolijoje su prisiuntimu kopertose 5 rubl., su pernesizmu per rubėžių arba per rankas imant nuo perkupėžių 2 rubl.; Prusuose su prisiuntimu 3 mark.; Amerikoje ir kitur 4 mark.

Primename maloningiems skaitytojau „Varpo“ bei „Ukiniko“, kad ilgai neužvilkdami, pasirūpitu prisiųsti metinį užmokesnį už skaitomus laikraszczius, ir teiktusi priduoti aiskius antraszus.

Tik pamislykite!

Kur szauja, o kur pataiko.
(priežodis).

Daug kart jau raszė visi laikraščiai apie tai, jog Lietuvos lenkinikai nepadoriai elgiasi, kad sulyg sziol nepameta tos visai pas mus nereikalingos lenkiskos kalbos. Visi geri tėvynainiai laukia su neramumu tos valandos, kada mūsų ponai, kunigai ir beždžionkuojantie jie juos prascziokai — supras savo klaidingą pasielgimą, o susipratę, kad taip ilgai klaidžiojo, begarbūdami svetimus dievus — su dviguba meile prisiglaus prie tos žemės, kuri juos pagimdė ir maitina, prie tos kalbos, kuri davė jiems arba jų prabocziams pirmą numanymą apie Sutvertoją ir sutvėrimą; prie tų žmonių, kurie dar iki sziol nors varginami ir spaudžiami ne tik visokių svetimų gailių, kaip lenkų ir maskolių, bet ir tų paczių mūsų iszgamių, verguvėje ir baudžiavoje ir po maskoliszku jungu, iszlaikė tą brangų palikimą, tą vyriausią tautiszką dovaną Dievo — gražią ir skaisčią, lietuviszką kalbą. Taigi, sakau, geri lietuviai laukia nerimodami tos valandos, kada mūsų klaidunai pagrysz ant tikrojo kelio — kada ims mylėti tai, ko nemylėdami prieszinasi įstatymams Dievo ir prigimimo.

Ale gal kelintas sakys: „Kas mums darbo, tesižino atskalunai, kaip gyvens, taip ras — mes už juos pekloje nedegsim“.

Bepiga, kad tie iszgamiai iszsikraustytu kur į Afriką, ar į kitą kokią barbariszką szalį, ir

išs tenai jau daugiau negryžtu, tai mes mielai apsiimtume tylėti ir daugiau nekliudyti tų nanjalenkių; ale vargas, kad jie gyvena tarp mūsų brolių lietuvių ir ne tik savo paveizda, bet ir žodžiu veda kitus nekaltus žmones į tokį tautiszką apjakimą, kokiame jie patys sulyg sziol buvo.

Prisižiurėkime tiktai arčiau į tą gaują tautiszkų atskalunų. Įpatingiausiai kas metasi kožnam žmogui į akis, jog anos veislės ponai ir kunigai kalba tarp savęs lenkiskai; toliaus patemysime, kad anie vaikszechioja iszkėlę nosis ir pilni nepaprasto pasididžiavimo ir, tarsi, puikybės priesz savo brolius artojus, kurių jau jie dabar broliais nepripažįsta, bet su didžiausiu paniekinimu apie juos atsiszaukia, ne tik už akių, bet ir į akis. Reikia tiktai patekti į draugystę tų lenkinų, tai nekartą iszgirsi tokias kalbas, nuo kurių plaukai sziausziasi ant galvos. Tokiems ponams, kurie paniekino savo kalbą, nė tėvai nėra tėvais, nė giminės giminėmis. Jie su nepaprastumu cinizmu iszjuokia szvencziausius jausmus prascziokėlių, ar tai butu tėvas ar motina — vis tiek, vis jiems per vieną, o jau prie mūsų darbų tai, žinoma, kad nė pirszto neprikisza, Žodžių sakant, tie iszgamiai tėra tiktai tranai mūsų avilyje, bet tik daug piktesni iz priegadingesni už anuos bitinius tranus, nes anie, esdami be naudos medų, nesikėsi isznaikyti savo penėtojų ir paversti jas į tokius tranus, o jie dar reikalingi del užlaikymo veislės; o szitie lietuviszki iszgamiai ne tik patys iszkreipia savo pri-

gimtį, pasiversdami į nenaudingus dėl mūsų lietuviszkos draugijos tranus, bet dar ir mus pačius ir mūsų vaikus nor sunaikinti, paversdami į tokius pat anachroniziskus lenkus Lietuvoje, kokiais jie yra. Bene tai tie visi kėlimai nosies, puikavimai su lenkiszka kalba priesz aklius prascziokus (kaip jie sako) yra daromi be užpakalinio siekio! Tai rodos, kad tik ne! Jie visur kieszą tą savo paszvinkusią lenkystę, kad pakelti jos garbę, o dar, begėdiszškai peikdami lietuviszką kalbą akise prastų žmonių, vadidami ją „poganska“ ir t. t., dideliai tuomi supaikina ir demoralizavoja mūsų nekaltus prascziokėlius. Visi juk žinome ir matome, kad mūsų žmoneliai įtiki į savo vadovus, laikydami juos už iszmingiausius ir teisingiausius žmones ant viso svieto.

Taigi delto žmoneliai ir mislyja, kad jau lietuviszka kalba yra paskutinė, kad Lietuvos krasztas yra prascziausias ir t. t., ir, žinoma, stengiasi, kiek katras įstengia, apmainyti nors savo kalbą, jaigu ne tėviszkę. Bet tėviszkę lietuvis ir lengvai apmaino, iszskeldamas be kokio gailesczio į Ameriką, ar kur kitur. Taigi, sakan, lietuvis po įtekme tų lietuviszkų lenkininkų stengiasi apmainyti savo lietuviszką kalbą ant tos szveplinės lenkiszkos, idant buti nors kiek panasziais ant savo vadžiotojų... Na, o jaigu nėgalima iszmokti arba vaikus iszmokinti lenkiszškai, tai tokie supaikinti žmoneliai kreipiasi prie kitos nelietuviszkos kalbos, kurią prisiulo maskoliai.

O tai ir visi žinome, kad lenkiskai išsimokėti be miesto Lietuvoje arba labai sunku, arba ir visai negalima; tai reikia jau pasikakdėti nors maskoliszka — ir mokinasi mūsų lietuviai maskoliskai. Kada-gi pradeda garbinti maskoliszką kalbą, tai pamyla ir viską, kas tik yra maskoliszka: maskoliszką drabužį, papročius, o ant galo tik telieka permainingi tikėjimai — tai jau ir grynas maskolius. O kad lietuviai dar kudykais pradeda pratintis prie maskolystės, tai į metus atėjus kas-žin kiek telieka pas juos lietuvystės ir katalikystės.

Ponai išgaminiai gali palyginti anuos nelaimingus lietuvius su pacziais savimi, tai pamatys, jog kaip juos lenkiskai pabirkai perdirbo į lenkus, taip szituos jų supaikintus nekaltus lietuvius maskoliskai pabirkai perdirbo (jau daug ir perdirbo) į maskolius.

Tokiū būdu mūsų naujalenkiai — vadovai, gal nė nedasiprotėdami, varo Lietuvą į maskoliszką maiszą. Kad jie norėtu kiek-tiek pamislyti ir, apsistoję ant to, tai suprastu, ką jie daro, ir gal liautusi lenkavę, o griebtusi prie lietuvystės.

Delto, Dieve, įkvėpk jiems dvasią szventą!

Vilkas ir Ožys.

Vieną kartą vilks ožį į miszką įvarė
Ir, it arklį prisėdęs, tokiais žodžiais tarė:
„Ar žinai tu, brolau, ką noriu sakyti?
Asz žadu dėl tavęs gerai padaryti...
Noriu tavę padailinti, kad paliktum gražus,

Ir į kailį įvilkti, kurs but puikus, naszus ...
Tikrai gaila man tavęs! reik' sakyt teisybę
Kailis tavo nususęs ir smirdž' kaip bjaurybė;
Ne kam verti yr' plaukai: nuskurę ir sziurkszti,
Ir pats nieko nemoki, kaip tikt ožiu purkszti.
Prisiveizėk, kaip mano yra puikus plaukai,
Apkablė kiepuruota, kailis spindž', kaip taukai;
Mano kailiu papuosztas, gal eit naktis kiauras,
Nebijosi nei žiemos nē-gi ledų sziaurės.
O vards mano ant žemės, žinai, kaip yr garsus,
Asz isz pat prigimimo esmu stiprus, narsus;
Didę valdžią nuo boczių jau esmu įgavęs,
Taip, kad visur man prigul avinai ir avys ...
Visus valna man yra papjauti, praryti,
Ir kaip tiktai asz noriu, taip galiu daryti,
O priesz mano szią valdžią jai kas paniurnētu,
Tas jau savo tėvynėj' saulės nebregētu!

Ar supranti, kiek laimės asz tav padarysiu,
Kad tą valdžą tav duosiu, kailiu aprėdysiu?
Bet kad valdžia ir kailis galētu pritikti,
Tad reik tav parsiverst ir vilku palikti.
Ožys vilką prietelium pirmą kart pamatęs,
Klausė akis iszvertęs ir ausis pastatęs;
Potam tarė: „Tai tiesa, kožnas gal norėti
Puiku kailį ir valdžią ant svieto turėti,
Bet czia protas man maiszos, kaip tai gal nutikti:
Ožiu gimęs ir augęs, — vilku pasilikti!
Savo tėvą pažinau, — buvo ožys tikrai,
Ir senolius ir boczius — vel ožiai, kaip ikrai;
Ožka buvo matuszė, savo pienu girdė,
Tarp ožiukų augino, szalip savęs szildė.
Czia suprasti nemoku, gal man galvą kirsti,
Kokiu budu gal ožys į vilką pavirsti?!“ ...
— „Kurs nor suprast — vilks tarė — suprant ir iszmano,
Bus gan pereit per nasrus į vidurius mano;
Reikes tavę papjauti, isz kailio isznerti,
Ir sukramczius, nuryti, ir kraują sugerti.
Taip suvirijt's įeisi į gyvybę naują.

Į kaulus, ir į gyslas, ir į mano kraują;
O patamkuose mano jau vilku užgimsi.
Ir, vilko naują eilę pats vertę paimsi.“

Ožys galva pakratė, baltoms pažiūrėjo
Ir priesz vilką gan drąsiai turėtis pradėjo;
— „Dantu, — tarė — ne asztrik ir sukavok nagus,
Atmijk, jog Dievas man davė labai kietus ragus,
Ne taip lengvai manę tu viens sudraskysi
Ir kietais ragais mano tu tikt užsirysi!“ ... M.

Vaitiekus Smaigas.

Lenk. paraszė M. Balucki's

Liet. vertė V. K.

I.

Vaitiekus Smaigas, bernas isz dvaro L, grįžo raitas isz miesto, kur buvo pasiųstas parneshti mėsos ir laikraszczius. Kumelka, aptaszkyta iki pusiau szonų, iszrodė lyg nevidonas, o jis pats, nors permirkęs iki paskutiniui siului, buvo linksmas, net akys juokėsi, ir jodamas per girią szvilpino, net aplinkui gaudė. Kaip gi nebuti linksmam? Kiek sykių pasitaikė joti pro maluną, tai visados Onutė, malunikiutė, taip apsuksiai pasipainiodavo, kad jaigu negalėdavo jos įgnybti ar stumtelti, tai bentgi iszgirdavo tokį žodį, kad net szirdį pakutėdavo. Nebuvo atsitikimo, kad jotų ir nesutiktų Onutės, ar grįztanczios nuo szaltinio su vandeniu, ar skalbianczios pas szioželka, ar darže už pinuczių, isz kur, geisdama jį pakibėti, mėtydavo bulvėmis, arba morkomis, o jų netekus, tai nors grumsteliu. Mat, ir sziantdien jau tarė jos nepamatysiąs, nes lijo be galo ir purvyno buvo sulyg kaulelių. Jojo ir pagal paprotį dairėsi malunolink. Sztai kas-žin kas isz užpakalio supėrė kumelką. Kumelka pasibaidė, szoko zovada, o Vaitiekus maž ką nenusmuko į grabę ir vos sulaikė kumelką. Atsigrižta — o Onutė stovi ant vidurio kelio, įsirėmus ir leidžiasi juokais, padarius tokį juoką. Vaitiekus norėjo už tai nedovanoti ir atsisuko atgal;

bet, iki prijojo, mergina metė į žemę pundelį malkų, kurį neszė išz girios, perszoko per grabę ir įsmuko į butą, o per langą, szypsodamasi, parodė szpygą.

Tai jau tur but ne prietikis — mislyjo jau Vaitiekus — kad ji taip vis pataiko susitikti. Ar czia siųsti po ruppjutei pirszli, ar ką? mergina, matomai, turės gerą kraitį. Pamojo jai kumszczia ir nujojo sau, bet taip nudžiugęs, kad be paliovos dainavo ir szvilpino. Išz džaugsmo butų užsidumęs cigarą, ilgaji, už pusę szesztoko, ką nusipirko mieste, bet szipulėliai taip sumirko kiszeniuje, kad jokių budu nedegė. Tuom tarpu iszgirdo girioje balsą kirvio.

— Tai malkinškai dirba; gal turės ugnies — pats sau tarė ir pasuko išz kelio, tiesiog ant balso kirvio. Vienok buvo toks tankumynas, kad turėjo nusėsti nuo arklio, pririszti jį prie medžio ir pėszczias persiveržė toliaus. Daėjus jam iki vietai, kur buvo kertama, koks ten skriblius, matydamas Vaitiekų, iszeinantį išz krumų, szoko bėgti. Vaitiekus jį vyt, bet prapuldė tankumyne. Sustojo ir kelias valandas klausė, ausis isztempęs. Lytus vienok sznabždėjo per lapus ir negalima buvo iszgirsti žingsnių. Vaitiekus bet-gi neapsileido. Persimanęs, kad užtiko piktadėją, besinaudojantį išz darganos ir naikinantį dvaro girią, norėjo jį kaip nors sugriebti ir ėmė tarp krumų rupiai jieszkoti. Tol slankiojo, tol tēmijosi, kol nesugriebė tankumyne besislepiantį vagį. Da sykį bandė isztrukti, bet Vaitiekus, sugriebęs viena ranka už krutų, o kita už keteros, pakėlė augsztyną jo veidą, kurį vagis taikėsi slėpti.

— Pelėda! suszuko Vaitiekus — ar tai tu brolau? palaukk, atliksiu asz su tavim! Kur dėjei kirvį? Duok szian jį tuojaus ir eiva į dvarą!

Vagis matyt buvo silpnesnis už Vaitiekų, nes nė nebandė gintis, tik, nuduodamas nusížeminimą, tarė:

— Vaitiekėli! Ką tu laimėsi, kad man dvare iszpers kailį, arba da apskųs?

— Ugi kam tu vagi pono girią?

— O kas tau sakė, kad pono?

— Na vai keno?

— Keno? pirmiausiai Dievo, o paskui mūs.

— Kaip-gi tai mūs? — klausė Vaitiekus, užgautas tais žodžiais.

— Tai žinoma, kad mūs, nes už tą girią da valsčius tąsysis su ponu.

— O kas tau sakė?

— Atsirado toks, ką apie tai gerai iszmano ir leistruose atrado, kad ta giria valsčiaus.

Vaitiekus atleido truputį nagus ir tēmyjosi, lyg n'isztikėdamas:

— E, tai vagių sukimai, kurių iszmoko kaliniuose

— suszuko Vaitiekus, dvejodamas, ar tikėt, ar netikėt

— eiksz į dvarą, ten galėsi su ponu pasirokuoti!

Isztaręs tai, vėl pagriebė vagį už krutų ir patraukė kelis žingsnius.

— Vaitiekau! — suszuko meldamas Palėda — ką isz to turėsi, ką manę nuvilksi į dvarą? tau rodosi, gausi už tai ką? jaigu tik nori, tai ir asz nupirksiu ant jomarko kokius du pundelius tabako.

— Asz tabako nedumiu — sumurmėjo sziurkszcziai Vaitiekus.

— Na tai cigarų nupirksiu, tik leisk manę!

O matydamas, kad Vaitiekus vėl atleido, nē nepasimislyjęs toliaus, sakė:

— Ar tai ponas pavargs dėl to galo pagalio, ką paimsiu isz girios?

— Teisybē, nepavargs.

— Na, mat, giria buvo, mūs nebuvo, mūs nebus, o giria bus. Ką tu užtari už poną?

Tie davadžiojimai, matyt, pergalėjo Vaitieku, nes atleido Pelėdą ir ėmė kasytis galvą, lyg norėdamas iszkasyti isz jos sau rodą, ką czia daryti.

— Na, ar nupirksi cigarų? — paklausė po valandai.

— Žinoma, nupirksiu.

— Ar ilgųjų?

— Ilgųjų, trumpųjų, kokių tik norėsi.

— Ak ant galo, ar asz girios sargas, kad turėcziau girios žiurėti?

— Tai jo darbas — pritarė Pelėda, taisydamas skrybėlę, kurią sumankė besitąsydami.

— Ar turi ugnies? — atsiliepė vėl Vaitiekus, išsiimdamas isz kelinių kiszeniaus cigarą.

— Turiu.

— Tai duok szian. Tegul tavę medis užtrenkia! Sznekėjo su Pelėda iszaugszto ir didžiudamasis, lyg stengdamasis duoti jam pajusti savo malonį.

Pelėda iszsitraukė skiltuvą, uždegė pintis ir padavė Vaitiekui, kuris, nuduodams poniszką didybę, nukando galą cigaro, nuspjovė ir tada tik užsidegė.

— Na, tai sudiev! — tarė ant galo — o saugokis, kad tavęs nesugautų girios sargas!

— Apie tai nesirupik.

— O neprasitark, kad asz tavę macziau!

— Lyg asz jau toks kvailas.

— Tegul bus pagarbėtas!

— Ant amžių amžinuju — josi sveikas!

Vaitiekus sugrįžo pas kumelę, užsisėdo ir nujojo.

Pelėda turėjo vėl stvertis už darbo, nes girdėti buvo tauszkinėjimas kirvio. Vaitiekų iszsyk užrustino ta vagies drasybė. Norėjo grįžti ir uždrausti toliaus kirsti, bet, palaukęs, pats sau tarė:

— Kas man galvoj' — pasakė, paleido kamuolį dumų ir nujojo. O jodamas dairėsi po laukus, ant kurių siubavo dvaro javai ir mislyjo sau: „kad taip žmogus turėtų kokių penkis margus, tai drąsiai galėtų gretintis prie malunikiutės; o dabar, kas-žin, kaip gali buti: senis malunikas puikus — gal dukters nenorės iszleisti už berno“.

Nusiminė mažumėlį, bet vėl pats savę suramino:

— Kad tik mergina tars už manę, tai malunikas turi atsileisti. Na-a szyvute!

Spustelėjo kumelką kojomis ir szuoliu nujojo per purvyną į dvarą.

II.

Jonas Pelėda buvo sunus ukiniko, turėjo net turtingą dėdę kaime, bet tas neprisipažindavo prie valkatos ir vagies. Jono tėvas taip-gi dailiai gaspadoravo, bet kelis-syk padegė ir per tai nuvargo. Prie to turėjo keletą vaikų, beveik vienas tik dukteris. Kaip atėjo laikas visas izslaidyti, tai kas-syk lauką dalino į mažesnius sklypus, taip kad jaunesniems dviem sunam izzpuolė vos po kelioliką lysių ir stubelė pagiryje, kurioje izspradzių gyveno izzvien, bet marcioms pradėjus kelti vaidus ir pesztis tarp savęs, Jono brolis suardė savo pusę stubos ir persikėlė ant kito galo kaimo, o Joną paliko ant vietos.

Labai skurdžiai ir baisiai apdriskusiai izzrodė dabar ta sodyba. Nebuvo ji ir priesz tai perdaug szvari, bet-gi dabar, kada pusę izzplėszė atsidarė nevalus ir surukę nuo dumų viduriai, lotos styrėjo izzposziaudų lyg szonkauliai, priduodamos stubelei paveikslą tusztumo. Stuboje buvo keletas pundų ant pryžedos; suolas, užklotas sziaudais ir visokiais nevaliais skarmalais, buvo tai patalas del visų namiszkių: gaspadoriaus, jo paczios ir dvejeto vaikų, kurie sujuodę, neszukuoti, apdriskę bėginėjo vasarą po lauką, o žiemą ruko dumuose, ką nuo pryžedos vingiavo per stubą į priemenią. Kampe stovėjo girnos, ant karties, tiesiog ant patalo, kabojo sziek-tiek apdangalų, keletas sijonų, skylėta skrandpalaikė — tai visas turtas, visi rakandai. Net aslos medinės nebuvo, tiktai molinė. Vargas rodė dantis izz visų kampų, nes tas keletas lysių negalėjo izztesėti ant izzmaitinimo visos szeimynos, o uždirbti pati Jonienė neįveikė, nes visada sirginėjo, jis-gi pats dirbti nenorėjo. Velyjo pavogti, ne kaip uždirbti ir darė tai be jokio graužimo sąžinės, nes taip savę ramidavo, kad nuo turtingesnių, nuo ponų ar žmonių, galima paimti. Dėlto-gi ir ėmė, kur galėjo ir ką galėjo: czia malkų pasikurti, ten nukasė kelias lysias bulvių prisiskynė rugių varpą, užsmaugė visztą, arba žąsį, jaigu tik prigriebė kur paszalyje, ir nusineszė namon.

Atsitikdavo naktyje ir į svetimą kamara įlysti, nusi-
tverti laszinių paltį, arba audeklo stuomenį, kurį pas-
kui už pusdykį parduodavo mieste žydams.

Tada per kelias dienas budavo stubelėje linksma:
pati virė kukulius ir kepė pautienę, o Jonas vilko išz
karcziamos degtinę, kuriąja lakinosi visa szejmyna, nes-
kiriant ir vaikų. Paskui vėl keletą dienų budavo ir
szalta ir alkana, kol atsitikdavo naujas uždarbis. Ne-
visados vienok klojosi taip szvelniai ir laimingai. Apie
kelis-syk sugavo jį ant vagystės ir surakįta pristatė į
kalinį. Tada pati imdavo vieną vaiką ant rankų, kitą
už rankos ir eidavo per kaimus, (elgėtaudama), kol
vyras neattupėjo kalinį ir nesugrįžo namon.

Taigi dabar susiėjo ilgai nesimate. Jonas tu-
rėjo daug ką papasakoti, nes po kiekvienam sėdėji-
mui kalinyje grįždavo da mitresnis ant vagystės. Su-
sitikdavo tenai su pacziais meisteriais, nuo kurių mo-
kinosi visokių sukimų ir kampinėjimų. Jau dabar ant
mažų vagysczių nė nežiurėjo; paimti paėmė, jaigu kas
pasisuko: ar pagalvį, ką džiuvo ant tvoros, ar kelis
pėdus išz lauko, ar pundą kanapių išz pastogės, vienok
tuomi jau jisai nesikakdino. Jis galvoje dėstinėjo
didesnes vagystes ir tiktai, idant netinginiauti ir turėti
kuom iszmisti, imdavosi už tokių mažmožių. Bet-gi tu-
rėjo už tai kelias puskvatierkes, arba kepalaitį duonos
szinkoriaus. Tą dieną, kada jį Vaitiekus pagavo gi-
rioje, o paskui paleido, Pelėda prisikirto malkų ir
suneszė temstant į karcziamą. Už tai turėjo pats ir jo
vaikai puikią vakarienę. Užsilinksminęs nuo degtinės,
pradėjo pasakoti, kas sziandien atsitiko su juomi gi-
rioje. Pati klausė jo, ausis isztempus, o pabaigus
jam, tarė:

— Tai tas Vaitiekus nebjaurus vaikinass.

— Nebjaurus — paantrino pats, nemislydamas ir
įsitėmyjės į liepsną ant pryžedos.

— Apie ką taip mislyji? — paklausė palaukus
pati, matydama, kad sedėjo apsiaubtas mislių ir nieko
nesznekęjo.

Mislyju, — tarė — kad tas Vaitiekus turėtų išmintį ir paklausty manęs, tai galėtume gerai užpelnėti. Dvare galima būtų nuglemžti szi-tą.

— Ar tai tau rodos, jis taip padarytų?

— Tai, pabandysiu. . . .

(Toliaus bus).

Apie rauples.

Rauplės jau seniai pažįstamos žmonėms, kaipo baisi limpanti liga. Iš rasztų Chinų ir Indų, raszytų da pusanthro tukstanczio metų priesz užgimimą Kristaus, galima matyti, kad rauplės jau ir tada buvo žinomos Azijoje. Sziandien visi žino, kad kolera, kuri kartais ir pas mus atsilanko, paeina iš Azijos. Azijoje ją beveik visados galima užtikti vienoje ar kitoje vietoje, lygiai kaip pas mus sziltinę ar uždegimą plauczių. Iš Azijos kolera kartais užnesza ir į Europą. Europoje ji sykį ilgiaus, sykį trumpiaus ponavoja, potam isznyksta ir kelis metus jos visai negirdėti, pakol vėliai neužnesza iš Azijos ir vėliai neima ponavoti. Taip senovėje buvo ir su rauplėmis. Iš Azijos rauples, lygiai kaip sziandien kolera, metas po metui užneszdavo į Europą, kur jie ponavodavo, žudidami tukstanczius žmonių. Ant galo ir Europoje rauplės isigyveno taip, kaip ir Azijoje. Nuo to sykio jau nereikėjo jų užneszti iš Azijos, paczios per savę pakildavo vienoje ar kitoje vietoje Europos ir greitai platinosi, naikidamos žmones. Idant aiskiaus parodyti, kaip ir kas galėjo užneszti rauples į Europą, czion asz paminėsiu kelis tokius atsitikimus.

Taip II szimtmetyje priesz užgimimą Kristaus užneszē ir užkrētē rauplēms visą Rymo karalystę kareiviai rymiečių, pagryžę po apgulimo vieno miesto Azijoje. Daug tada žmonių iszmirē. Isz Rymo lavonus vežimais ant kapinių vežē. VII szimtmetyje, Kristui gimus, daugelį szalių užkrētē muametonai. Sztai kaip buvo. Rauplės ponavojo tuom tarpu Arabijoje, kada Muametas platinio tenai savo mokslą. Kada ant galo mokslas Muameto iszsiplatino po visą Arabiją, tai pasekėjai jo mokslo įkurstiti pažadėjimu rojaus*) puolēsi kariauti su kaimynais. Užkariavę artimiausius kaimynus, ējo toliaus, priėjo iki Iszpanijai, užkariavo Iszpaniją ir užpuolē ant prancuzų, bet, sumushti prancuzų, turėjo atgal grižti. Visose szalyse, kur atsilankē arabai, atsilankē sykiu su jais ir rauplės. XI szimtmetyje Kristui gimus, kada Jerozolimas pateko į rankas turkų, kurie persekiojo krikščionis, atėjusius pasimelsti pas grabą Iszganytojo, katalikai visų kampų Europos, užkviečiami Popiežiaus, rinkosi ir ējo atimti Jerozolimą. Karumenē katalikų kelis-syk keliavo į Palestiną ir daug nukentėjo tose kelionėse ne tiek nuo kardo turkų, kiek nuo bado, troškimio ir ligų, ipacz daug nuo rauplių pražuvo. Vienok katalikams pasisekē kelis-syk atimti Jerozolimą nuo turkų, bet kas-sykis turkai vėliai atimdavo ir krikščionys turėjo namon dumti, o pargryždami parneszdavo ir užkrēsdavo rauplems savo tėviszkę. Nuo to laiko rauplės jau ant visados pasiliko

*) Mat, Muametas visiems savo pasekėjams, kurie numirs karėje su netikėliais (ne muametonais), žadėjo rojų.

Europoje; daugiau jau nereikėjo užneszti jas isz Azijos, pacios per savę metas po metui pakildavo vienoje, ar kitoje vietoje. Pakilus rauplems vienoje vietoje, žmonės isz baimės bėgdavo isz ten ir tuomi da labiaus jas platino. Isztikro tai buvo baisi liga; isz 100 apsirgusių vis į 70 ar 80 numirdavo.

Ką-gi darė, kuom gynėsi žmonės nuo ligos, nuo kurios mirė, kaip musės? Kur-gi nesigįs! Isz paminėtu rasztu chinu ir indionu, matyti, kad ir tada žmonės jau bandė sziuom-tuom nuo rauplių gintis. Taip indijonai mislydami, kad dievai už kaltes tą ligą ant jų leidžia iszpažino dvi deives apgintojas nuo raupų, kurioms ne tik meldėsi, bet ir gyvus žmones aukaudavo; chinai taipgi iszpažino ir meldėsi deivei, kurią vadino szventa motina rauplių. Matyt, vienos maldos menkai gelbėjo, nes jie jieszkojo ir žmogiszkos pagelbos. Užtėmyję, kad žmogus sykį persirges rauplems, retai kada kitą sykį apserga, jie tyczia užsikrėsdavo rauplems nuo ligonių, idant ant visados nuo jų atsikratyti. Taip indijonų kunįgai (braminai) vaikszeziodavo po kaimus ir tyczia duodavo žmonems ryti sutritus į dulkes szaszus nuo ligonių, serganczių rauplėmis, arba, įdrėskę į kuną, įleisdavo laszą pulių. Chinai del to tyczia gulėdavo drauge su ligoneis arba į sznyrpszles į dėdavo vata, suvylgitą puliais isz puczku ligonių. Nemislykime, kad tai jie darė be reikalo! Visai ne! Tyczia užsikrėsdami rauplems, jie imdavo pulius ar szaszus nuo ligonių, kurie lengvai sirgdavo, o užsikrėtę tokioms rauplems taipgi tan-

kiausiai lengvai perserga. Taip darē daugumas tautų gyvenanczių Azijoje. Gyventojai Kaukazo nē szaszų nerydavo, nē pulių į sznyrpszles nedēdavo, o tiesiog cziepino, lygiai kaip kartais darydavo ir kunigai indijonų. Del to jie imdavo pulius isz puczku ligonių ir, įdrēskę į kuną sveikojo, norinczio užsikrēsti, įleisdavo tenai laszą pulių. Gyventojai Kaukazo cziepino daugiausiai mažiems vaikams; cziepino trijose vietose, paliai bambą, ant desziniojo delno ir kairiojo pado. Idant rauplės neiszsiverstų ant veidų ir nepažeistų jo, vaikus, kuriems įcziepino rauples, apsupdavo nuo juostos iki pėdų ožkų skuroms, nes patēmyjo, kad rauples iszsiverczia daugiausiai sziltai užlaikomose vietose. Nuo jų toks budas cziepyti perėjo į Europą. Pirmiaus toks cziepinimas žmonių raupų iszsiplatino Anglijoje. Tai buvo apie 200 metų atgal. Anglijoje tuom tarpu labai ponavojo rauplės ir karalus Anglijos, žinodamas, kad gyventojai Kaukazo su nauda vartoja cziepinimą, užmanē įcziepiti rauples sav ir savo szejmynai. Pulus, kureis ketino cziepiti (žinoma, pulius ēmē nuo ligonio kur lengvai sirgo) iszpradžiu iszbandē ant keliu prasikalteliu, apsūdītū ant smerties, o paskui ant keliu vaiku siratu ir kada pamate, kad visi jie lengvai persirgo, karalius ir jo szejmyną įcziepino ant galo sav rauples ir jie taipgi persirgo labai lengvai. Potam daugelis ēmē sav rauples cziepiti ir toks cziepinimas iszsiplatino iszpradžiu Anglijoje, o paskiaus ir visoje Europoje. Bet ne visiems taip sekēsi, kaip karaliui Anglijos ir jo szejmynai; pasitaiky-

davo, kad sveikas žmogus, tyczia įciepinęs sav rauples, numirdavo; pasitaikydavo ir taip, kad kas-nors tyczia cziepīdamas sav rauples užkrės-davo jomis visa szalį, kur tuom tarpu jų visai nebuvo. Tai atsitaikydavo ne retai, ir czie-pinimas povaliai beveik visur pradėjo nykti. Ne-užilgo anglų daktaras Dženneris iszmokino žmones cziepīti sav karvių rauples, kurį sziaudien su didele nauda vartoja visame sviete. Bet tai buvo įvesta ne staiga, ne vienais metais. Džen-neris dirbo visą savo gyvenimą, pakol iszrado ir kitus pertikrino, kad jo iszradimas naudingas ir kad reikia jį priimti. Kaip tai buvo, tuojaus pa-matysime. Dženneriui, da daktarystės besimoki-nant, pas jo mokītoją sykį atėjo kaimo moteriszkė klausti rodos. Mokītojas, apžiurėjęs, pasakė, kad ji serga rauplems, bet moteriszkė gynė delto, kad ji ēsą jau sirgusi rauplems, kurioms užsi-krėtė nuo karvės (karvių rauplės), o persirgę karviu rauplems, niekad ēsą neapserga žmonių rauplems. Dženneris greitai dasiprotėjo, kad gintis nuo rauplių butu labai lengva, jai tik žmona teisybę pasakė. Ir isztikro, žmonės labai lengvai serga karvių rauplems, pertai galima butu jas tyczia įciepīti, idant lengvai persirgus, ne-bijoti daugiaus tokios baisios ligos, kaip žmonių rauplės. Tokiu budu reikėjo tiktai persitikrīti, ar teisybę sakė žmona, kad persirgęs karvių raup-lems, neapserga žmonių rauplems: tuom užsiēmė Dženneris, pabaigęs mokslą. Turėdamas liuso laiko, jis atlankė daug ukinįkų ir dvarų, klausy-nėdamas apie karvių rauples, ir daug visokių

pasakų iszgirdo; vieni sakė tą pat, ką jis jau buvo girdėjęs nuo moteriszkės, kiti vel grynė, kad tai neteisybė. 30 metų be paliovos dirbo Dženneris ir ant galo persitikrinęs, kad žmona teisybę sakė, jis 1796 m. tyczia įcziepino karvių rauples vienam 8 metų vaikui. Padaręs du dreksniu ant rankos, jisai įleido į kiekvieną dreksnį po laszą pulių, paimtų isz puczkių vienos merginos, užsikrėtusios karvių rauplems. Viskas buvo taip kaip ir mislino Dženneris. Vaikas kelias dienas panėrimavo, kada puczkus prisuko, paskui puczkaikai nudžiuvo, nupuole ir vaikas pasveiko. Bet tai dar ne viskas, liko da svarbiausia dalis bandymo; reikėjo da dažinoti, ar tikrai jau dabar tas vaikas, persirgęs karvių rauplems, negali apsirgti rauplėmis žmonių. Kaip persitikrėti? Delto Dženneris sumislyjo tyczia įcziepti jam žmonių rauples ir pažiūrėti ar apsirgs, ar ne. Į kelias nedėlias po įcziepinimui karvių rauplių, kada jau vaikas buvo visai pasveikęs Dženneris įcziepino jam žmonių rauples. Vaikas neapsirgo. Tada jau Dženneris tikrai žinojo, kad jo darbas per 30 metų nenuvėjo ant niekų, kad savo iszradimu jis padarys didelę geradėjystę žmonėms, ir norėjo, kad visas svietas žinotu ir naudotu jo iszradimą. Už 3 metų jis iszdavė knigutę, kurioje apraszė viską, ką pats patyrė. Czion neiszkelio bus nors trumpai apraszyti rauples naminių gyvulių, kurias Dženneris pirmas patėmyjo ir apraszė paminėtoje jau knigutėje. — Ne visi naminiai gyvuliai vienodai serga rauplems. Pas arklius ir karves nors iszsiverczia puczkaikai, bet

jų esti nedaug ir gyvulys greitai pasveiksta, o kad padvėstu, niekad nepasitaiko. Avys, ožkos, kiaulės nelaimingesnės szitame dalyke; tankiai pasitaiko, kad nuo rauplių iszdvēsta visa kaimenė. Labiausiai serga ėriukai ir parsziukai. Rauplės avių pasitaiko beveik visose szalyse, bet daugiausiai iszkados padaro Vengruose ir Gudijoje. Visą kuną apsirgusios avies iszberia raudonomis dėmėmis, kurios po kelių dienų pereina į puczkus, puczkus prisuka, paskui puczakai, sudžiuvę į szaszą, nupuola, o ant tos vietos lieka randas, ant kurio vilna neauga. Nuo rauplių nudvēsta nuo 30% iki 50% (t. y. isz szimto avių nudvēsta nuo 20 iki 50), pasveikusios arba liekti plikos ar apjanka. Avys gali užkrėsti rauplems žmogų įpacz vaikus ir kitą sykį rauplės buna labai sunkios. Kiti gyvuliai taip-gi gali nuo avių užsikrėsti. Dabar visur, kur rauplės tarpo avių ponavoja, cziepina avims karvių rauples. Cziepina į ausis.

Svarbiausios del mus tai karvių rauplės. Karvės niekad neapserga rauplėms taip, kaip avys arba ožkos; pas karves puczakai iszsiverczia vien tik ant teszmenų ir puczku esti nedaug, tankiausiai nuo 5 iki 10, retai kada iki 20. Apserga tankiausiai jaunos melžiamos karvės, o taip-gi ir neseniai apsiversziavusios. Melžiantis serganczią karvę žmogus gali užsikrėsti rauplems, jaigu tik ant rankų skura kur-nors pažeista; jai skura sveika, negalima užsikrėsti. Užsikrėtes karvių rauplėms perserga labai lengvai; puczakai iszsiverczia tik tose vietose, kuriose užsikrėtė.

Visi kiti gyvuliai, užsikrėtę nuo karvių, perserga taip-gi labai lengvai. Arkliai taipgi visados lengvai rauplems serga; pas juos rauplės išsiverczia tik ant lynkymų ir po kanopomis paskutinių kojų. Kiti gyvuliai ir žmogus, užsikrėtę nuo jų, taip-gi lengvai perserga.

Bet gryžkime prie Džennerio. Knigtutė jo apie rauples daug triukšmo padarė. Dženneris daug turėjo nukentėti. Pirmiaus pradėjo iszjuokti už tai, kad jis drįsta rodėti žmonems priimti iszmislītus niekus. Atsirado abrozdeliai, ant kurių buvo patepliota, kaip žmogus nuo ėziepinimo karvių rauplių povaliai pavirsta į jautį; kaip veidas jo povaliai pavirsta į snukį, kunas apauga plauku ir ant galvos iszauga ragai. Bet ne visi buvo prieszingi Dženneriui. Atsirado ir toki, kurie, persitikrinę, kad Dženneris ne niekus szneka, gynė jį ir platino jo iszradimą. Ant galo pagalios daugumas pripažino naudą tokio ėziepinimo ir jis iszsiplatino iszpradžių Anglijoje, o paskui ir visoje Europoje. Isz Europos ėziepinimas karvių rauplių iszsiplatino ir kitose szalyse. Sziandien jo nevartoja tik laukiniai žmonės Afrikos ir chinai, kurie ir dabar da vis senoviszkai ėziepina žmonių rauples.

[Pabaiga bus.]

Draugaitis.

Perkunija.

Kas negirdėjo griaustinio ir nematė žaibo? Visiems yra žinoma, kad vasaros dienoje, kaip tik žemai ant dangaus pasirodo juodi debesys,

oras tampa taip tykas, kad nė vienas lapelis nejudą ir nekruta, pasirodo jisai, tartum, tirsztesnis ir sunkesnis, kregždės skraido palei pacią žemę, o isztolo jau girdėti dunduliavimas griaustinio. Debesys lipa vis augsztyr ir augsztyr, o kaip tik pakilsta vėjas, jie lėktinai užlekia, pradeda džiubiti lietus kaip isz viedro, žaibus mēto, griaustinis beldžia, kad net langai tarszka! Žmonės, sulindę grįcioje, gieda ir meldžias; tik trinkt! — iszgirsta didžiausį balsą; va, sako, perkuns trenkē! Nespēja atsimiti, kaip pamato griuvantį medį, kryžių, arba degancią kokią triobą. Taip atsitinka kiekvieną metą ir kiekvieną vasarą; kiekvienas isz jusų nuo mažų dienų gal szimtą kartų girdėjo griaustinį, matē žaibą ir matē perkuną spiriant, o tikrai nė vienas nežino, kas tai yra tas žaibas, griaustinis ir perkunas.

Pirm penkių szimtų metų, kada musų prabocziai, budami dar stabmeldžiais, tikėjo į daugybę dievaiczių, jie tarp kitų iszpažino ir garbino dievą Perkuną. Buvo tai, pagal nuomonę musų senelių, galingas ir baisingas dievas: jo valdžioj' buvo dangiszka ugnis: žaibai, griaustiniai ir perkunai. Žmonės labai bijojo to dievo ir, norėdami nukreipti nuo savęs nelaimę, statē jam paminklus ir altorius paprastinai po augsztais aržuolais, delto kad tas medis buvo jam paszvestas; dėjo po tais aržuolais jam ant garbės aukas (apieras) ir siuntē jam karsztas maldas. Ne tiktai musų sentėviai laikē Perkuną už dievą; garbino jį ir kitos lietuviszkos gentės, kaipo: latviai, prusai, taipo-gi gudai ir lenkai.

Nēra ko stebētiesi, kad senoviszki žmonės turėjo perkuną už dievaitį, nes spēka jo yra isztikro baisinga, o apsireiszkia visados laike perkunijos su trenksmu ir žaibu, suskaldo ir supleszina, ką tik pataiko: gyvulius ir žmogų užmusza. Delto nevien senovės gadynėse turėjo baime prieš perkuną, bet ir szindien nemažai yra tokių, kurie neiszpasakytai jo bijo ir laiko jį už kas-žin kokią galybę. Bet dabar tokių baugsztųjų vis mažiaus atsiranda ant svieto, kadangi mokėti vyrai per mokslą ne tik dažinojo, kas tai yra ana baisi dangiszka ugnis, ale dar iszsimokino apsisergėti nuo jos ir padaryti ją neblėdinga (neiszkadlyva). Taip tankiausiai esti, kad labiausiai gąsdina mus tai, ko visiszikai nežinome ir nepažįstame, o kaip kartą žmogus gerai iszsi-
pažįsta, kas jį baidydavo, tai jis tuojaus iszdrysta ir daugiaus nebebijo.

Vienok daug, ir labai daug metų turėjo praeiti, pakol žmonės patyrė, kas tie perkunai ir kol iszgalvojo, kokiū budu pasisaugoti nuo tos baisios ryksztės. Jau labai seniai, pirm 2500 m., vienas mokėtas graikas, vardu Tales, patėmyjo: jog, jai patįsi su vilnonu szmotelį gintaro, tai jis gali pritraukti prie savės smulkius kšnelius popieriaus, plunksneles ir kitus lengvesnius daigtus. Kodel pritraukia patrintas gintaras smulkius daigtus? Kad atsakyti ant szito klausymo, mokėti vyrai mislyjo taip: smulkus popierėliai, jog negyvi, patys neprilips, tikrai gintare atsiranda kokia spēka, kuri juos pakelia ir pritraukia. Kad pakelti purą avižų, reik spēkos, taip-

pat, kad gintaras pakeltu kasnelius popieriaus, jis turi truputį turėti spėkos; delto jie visi pripažino, kad gintare per trynimą atsiranda kokiaten spėka, kuri ir pritraukia mažutėlius daigtus prie savęs. Kadangi graikiszkai gintaras vadinasi „elektron“, delto tai spėkai davė paskui vardą „elektra“. Tiek tik ir žinojo anose gadyne apie szitą stebuklingą spėką. Tiktai pralinkus 2000 metų su virszum vienas anglas isztyrė, kad stikle, smaloje, sieroje, jai juos patrįsi, atsiranda taipogi elektriszką spėka, kadangi ir jie pritraukia smulkius daigtelius. Ant galo pasirodė, kad ta spėka yra visur, visuose daigtuose, tik vienuose jos mažiaus, o kituose daugiaus.

Kad vis tai tikra teisybė, o ne melagingas iszmislas, tai kiekvienas, kas nor, gali szilandien patsai persitikrėti. Paimkit szmotelį liako, kurį vartoja dėl užpeczętyjimo laiszkų, patikrėti jį su vilnonu ir palaikykite arti smulkių kasnelių popieriaus arba plunksnelių, padėtų ant stalo; tada pamatysit, kaip tie smulkus daigtai priszoks prie liako ir ant valandėlės prilips prie jo, o tai delto, kad liake per trynimą atsirado truputis elektros. Vietoje liako gali paimti szmotelį gintaro arba stiklinę lazdytę ir taipogi patikrėti, o priartinę prie smulkių daigtų, pamatysit, kad prie jų tie daigtai ir prilips. Norint dar geriaus savę pertikrėti, reikia paimti szmotą pikio (sziaucziszkos smalos) ir stipriai patikrėti katės kailiu. Jai trio bioje bus tamsu ir sausa, tai, prikiszęs pirsztą prie smalos, regėsi, kad isz jos pasirodys mažos kibirksztelės; kart su žybtelėjimo kibirksztelės gir-

dėsi spragėjimą, tokį-pat, koksai girdisi, kada dega puszinis szakalys, o pirszte pajausi sopėjimą, tarytum, kad kas įdurė į pirsztą su adatėle. Kas tai spraga ir kas įdurė į pirsztą? O tai ta pati elektra, kuri per trynimą atsirado smailoje ir apsireiszkė, kaipo mažos kibirksztėlės. Kuomet atsitinka, kad glostydamas tamsioj ir sausoj triboje juodą katę arba szukuodamas juodus plaukus su rago szukomis, pamatai, kad plaukuose žybtelejo. Toksai žybtelejimas yra ne kas kits, kaip elektriszka kibirksztėlė, kuri per trynimą pasirodė isz plaukų.

Dabar jus jau žinote, kad elektra yra visuose daigtuose, gyvuose ir negyvuose. Dar to negana. Mokėti vyrai, isztyrinėdami tą spėką su įvairiais prietaisais, iszrado, kad elektra kožname daigte yra dvejopa, tik pakol daigtas guli tykliai ir jo nieks nejudina, iktuolaik ir abidvi elektros guli tame daigte taipogi tykliai ir nė viena isz jų nepasirodo. Ant paveikslo paimsime stoną moterystės: pakol vyrs su paczia gyvena sutarmėje, namuose miela ir tyka, o kaip tik supyksta ir susipesza, tai abudu neberimsta vienoje grįcioje, viens į grįcią, kits isz grįcios. Visiszkai tą pat matome ir su elektra: kol stiklinė lazdelė guli nejudinama, abidvi elektros guli stikle sutarmėje, kaipo pats su paczia, o kaip tik patrisime tokią lazdelę, tai mes tuojaus supykdisime elektras ir viena isz jų tuo pasirodys ir norės iszbėgti. Kaip, pasidarius namuose vaidams, gal iszbėgti ar vyrs, ar moterė, taip-pat ir isz abiejų elektrų, ēsancių kiekviename daigte,

gali pasirodyti ar viena, ar kita. Tankiausiai esti taip, kad vienuose daigtuose pasirodo viena, o kituose kita elektra; kaip antai stikle pasirodo vis ta pati elektra, kiek kartų mes jį tritumem, o smaloje visados kita. Ta elektra, kuri apsi-reiszkia stikle, vadįsime vyriszka elektra, arba kaip mokįti vyrai sako, pozityviszka elektra, o tą, kuri pasirodo smaloj, vadįsime moteriszka, arba negatyviszka elektra. Nereikia mislyti, kad vyriszka elektra yra tik stikle, o moteriszka tik smaloj; ne, jiedvi abi yra kiekviena daigte, tik koliai daigtas guli nepajudįtas, nē viena isz jų neapsireiszkia, o kaip patįsime daigtą, viena isz jų tuojaus pasirodys; ar vyriszka ar moteriszka, tai prigul nuo paczio daigto.

Patrinę stiklinę lazdele, atrandame joje vyriszką elektrą. Stebuklingas tik daigtas, kad ta elektra, kaip tik ji pasirodē stikle, viena nerimsta ir kuogreicziausiai jieszko moteriszkos elektros, idant su ją susilieti. Delto-gi kad priartįsime pirsztą prie patįtos stiklinės lazdelės, tai mūsų pirszte tuojaus atsiras moteriszka elektra ir abidvi stengsis, kaip galint ir kuogreicziausiai susilieti. Ta pati bus, jai atsiras kokiame-nors daigte, kaip antai smaloje, moteriszka elektra, taip-pat arcziausiame daigte turēs atsirasti vyriszka ir abidvi stengsis susilieti. Vienok susibēgti ir susilieti abiem elektrom esti tankiausiai labai sunku; tik, kada mes pirsztu dasilytēsime stiklinės lazdelės, tada jos kuogreicziausiai subēgs ir apsikabįs, o jai truputį atitrauksime pirsztą, tai tarp mūsų pirszto ir lazdelės bus oras, o tas oras niekaip neduos joms susilieti. To-

liaus, jai mes tarpo pirszto ir patrištos smalos arba stiklo įbruksime adatėlę, taip kad vienas galas jos dasilytėtu smalos arba stiklo, o kitas pirszto, tai per adatėlę abidvi elektros lengvai susibėgs ir apsikabįs, o jai vietoje adatėlės pastatysime tokiu budu sausą medinį pagaliuką, tai jos nesusibėgs. Isz viso to mes matome, kad oras, įpacz sausas, ir medinis pagaliukas nedaleidžia elektroms susiliėti, o adatėlė daleidžia, kitaip sakant, per sausą orą, medinį pagaliuką elektra negali perbėgti, o per adatėlę įtin greitai. Mokįti vyrai, isztyrinėdami ir daugel kitų daigtų su įvairiais prietaisais, atrado, kad per vienus daigtus elektra labai greitai perbėga, o per kitus sunkiai arba ir visiszkai neperbėga, o susituri juose ir pranyksta. Tuos daigtus, per kuriuos elektra greitai perbėga, mokįti vyrai praminė gerais perdavėjais elektros, o tuos, per kuriuos jie neperbėga — blogais perdavėjais. Prie gerų perdavėjų prigul sziokiė daigtai: geležis, varis, sidabras, auksas, anglis, kunas gyvulių ir žmogaus, vanduo, drėgnas oras ir abelnai drėgni daigtai; prie blogų-gi perdavėjų priskaitė szituos daigtus: stiklą, smalą, liaką, szilką, sausą orą ir kitus sausus daigtus.

Mes matėme, kad patrištoje stiklinėje lazdelėje atsiranda vyriszka elektra ir, kad ta elektra viena nerimsta ir jieszko kuogreicziausiai moteriskos elektros, idant abiejom susibėgti ir apsikabįti; užtai-gi, jai mes prie patrišto stiklo priartįsime savo pirsztą, tai mūsų pirszte neatbutinai turės atsirasti moteriszka elektra ir abidvi

stengsis isz visos spēkos susilieti. Toliaus mes minējome, kad abidvi elektros, t. y. vyriszka stiklinėje lazdelėje, o moteriszka pirszte, tik tada susilies, nors jų butu ir mažių-mažiausiai, kada mes pirsztu dasilytėsime stiklo; o jai tik pirsztą atitolįsimo, tai tarp pirszto ir stiklinės lazdelės bus oras; o tas oras, budamas blogu perdavėju elektros, neduos jom susibėgti ir apsikabiti. Dabar kyla klausymas, ar per orą gali susibėgti elektros, ar ne? Atsakymas, kad gali; tiktai, idant pergalėti orą, reikia, kad stiklinėj' lazdelėj' atsirastų daug-daugiaus elektros, negu tuom kart buvo, kada mes pirsztu dasilytėjome stiklo; žinoma, juo arcziaus bus vienas daigtas nuo kito, juo mažiaus reiks elektros, juo toliaus—juo daugiau, idant pergalėti orą.

Pirmiaus mes sakėme, kad patrįtas gintaras, liakas, stiklas, smala pritraukia prie savės kašnelius popieriaus arba kitus smulkius daigtus; tai reikia taip suprasti, kad patrįtame liake, stikle, smaloje atsiranda viena elektra, o kašneliuose popieriaus kita, ir, kadangi jos tuojaus stengiasi kuogreicziausiai susilieti, o oras to jom nedaleidžia, tai smulkus ir lengvi kašneliai popieriaus prisiartina prie anų patrįtų daigtų, o kaip tik kašneliai popieriaus kartą dasilytėjo liako ar smalos, tai abidvi elektros be jokios kliuties tuojaus susilieja, ir smulkus popierėliai atkrinta.

Padėkime, kad mes stipriai patrynėme gerą szmocziuką pikio, tada jame, kaip jau minėjome, atsirado moteriszka elėktra; kaip tik prikiszime pirsztą prie tos smalos, tai mūsų pirszte tuojaus

atsiras vyriszka elektra, ir padėkime, kad jiedvi pergalės orą ir susilies. Tada mes pamatysime, kad kas-žin kas žybtelėjo tarp smalos ir pirszto, tartum, mažutė kibirksztėlė iszszoko isz smalos ir akimirkst perlėkė ant pirszto ir pranyko jame. Ta kibirksztėlė yra ne kas kitas, kaip tik elektra, nes, kaip tik elektrai, ar tai butu vyriszka ar moteriszka, vis vien daug, reikia lėkti per orą, idant susilieti su kitoniszka elektra, tai pagal dątyrimą mokytų vyrų ji visados pasirodo paveiksle kibirkszties; tokiai kibirkszečiai davėvardą elektriskos kibirkszties. Kad pamatyti elektriszką kibirksztį, trioboje, kaip jau minėta, turi buti tamsu ir sausa; tumsu delto, kad saulės szviesums aptemdįs elektriszką kibirksztį ir mes jos nepamatysime, o sausa delto, kad drėgnas oras yra geru perdavėju elektros, kuri tada isz smalos pamažėlį pereitų į orą; užtai-gi jos niekados neatsirastų tiek daug, idant galėtų pasirodyti paveiksle kibirkszties. Toliaus, kaip tik pamatome elektriszką kibirksztėlę, mes tuojaus toj' paczioj' valandėlėj' girdime spragėjimą, kaip ir antai kad dega sausas puszinis szakalėlis. Toksai spragėjims prie lėkimo elektriskos kibirkszties pasidaro sziokiu budu: elektra, iszlėkusi isz smalos, turi lėkti per orą, idant pasiekti pirsztą ir susilieti su kita elektra, oras-gi jos neleidžia; tada elektriszka kibirksztis veržiasi per jį, perskiria jį ir taiso sav kelią, nuo to oras susijudina ir susitrenkia ir pasidaro balsas, panaszus į spragėjimą deganczio sauso szakalėlio.

Idant lengviaus suprastumėte, kas paskiaus

bus pasakota apie žaibą ir griaustinį, atkartosiu trumpai, ką augszcziaus girdejote. Kaip tik viename daigte atsiranda kokia-nors isz abiejų elektrų, ar vyriszka (pozityviszka), ar moteriszka (negatyviszka), vis vien daug, kitame daigte, arcziausiam prie pirmutinio, neatbutinai atsiranda kita elektra; jai pirmutiniam daigte apsireiszkia vyriszka, tai antramjame pasirodys moteriszka, o jai pirmutiniam moteriszka, tai antramjame vyriszka. Jai kartą apsireiszkę, tai jos stengsis sueiti, apsikabiti, susilieti, arba vienu žodžiu sakant, jos stengsis susivienyti. Susivienyti pasiseks joms visados, jai tarp abiejų daigtų, kuriuose atsirado elektra, bus geras perdavėjas, kaip antai adata, o jai blogas, kaip antai oras, tai joms pasiseks tik tada susivienyti, kada jos turės tiek spėkos, idant galėtu pergalėti tą orą. Lekiant per orą elektra visados apsireiszkia paveiksle kibirkoszties, kurią vadiname „elektriszka kibirkosztis“. Kartu su žybtelėjimu elektriszkos kibirkoszties visados girdime spragėjimą.

(Toliaus bus).

M. V.

Užgavenes ir gavenia.

Nuo pat pradžių katalikų tikėjimo, priešszventę Velykų, isztikimieji tarnai bažnyczios, alkaudavo (pasnįkavo) 40 dienų, metavojo, apdumodami baisias kanczias Vieszpaties Jėzaus, ir taip rengėsi apvaikszczioti iszkilmingą szventę, prisikėlimo Kristaus isz numirusių.

Nelygiai visur pradėdavo gavėnią, vienur nepasnįkaudavo nedėlios, ketvergų ir subatų, kitur

nedėlios, utarnikų, ketvergų ir subatų, todėl, idant 40 dienų alkauti, abelnai pradėdavo gavenią, nuo devintos nedėlios prieš Velykas, kurią dabar vadiname, nedėlia „Senų Užgavėnių“. Bažnyčia, mylėdama senus papročius, arba jų atminimą užlaikydama, nuo nedėlios Senų Užgavėnių, apsirėdo rubais metavonės, laiko miszias szventas ir visas apeigas atlieka mėlyniuose rubuose iki Velykų; maldose vėl linksmą „Alleluja“, o misziose garbingą „Gloria in excelsis“ apleidžia. Vėl kitur pradėdavo gavėnią nuo nedėlios szjandieniszkų užgavėnių, tacziaus XI^{tame} amžiuje, nuo dienos pelenų (pelenės), tikt senasis paprotis, t. y. alkauti nuo nedėlios užgavėnių, nekuriuose kliosztoriuose tepasiliko.

Žinoma, svietas dienose užgavėnių linksmybių geidžia, szokių. Ryme dienos užgavėnių vadinosi „Bakchanalijomis“ nės stabmeldžiai dievaitį gėralų ir valgių „Bachus“ vadino,*) ir jį lebaudami garbino; tas paprotis szėlijimo per užgavėnias, isz stabmeldystės perėjo pas katalikus, todėl bažnyčia geisdama sustabditi žmones nuo dykavojimo, ir permaldauti rustybę Dievo, įsteigė nekuriuose vietose nobaženstą (?) su iszstatymu Szvencziausio Sakramento, taip vadinamą keturmetį (40 adynų) ir meldžiantiesiems prieš Szvencziausią Sakramentą, atlaidus suteikė. Dabar gavėnią, kaip augszcziau kalbėjau, pradedame nuo seredos po užgavėnių. Pelenų dienoj Bažny-

*) Lietuvos dievaitis gėralų buvo Ragutis. Seniau Lietuvoje per užgavėnias, važinėdami povelius vaikė, kad linai derėtų, o vaikai užgavėnių diedą isz sniego lipidė.

czia szventina pelenus isz verbų, paszventitų pereituose metuose, paskui jaisiais kunigas barsto galvas žmonių, kalbėdamas: „atmijk žmogau, jog dulkė ēsi ir į dulkę pavirsi.“ Graudinga ta apeiga katalikų bažnyczios, kiekvieno žmogaus szirdį nužemina, tad klaupia ant kelių, ant galvos savo priima pelenus ir iszgirsta žodžius, turinczius savęsp amžina tiesą, jog žmogus užgimęs tur mirti, ilgai nepakaks ant žemės ir į dulkes pavirs. Pabarsczius pelenais visus žmones, eina processija, giedant Visų Szventų litaniją: tai reiszkia, jog žmogus nusidėjęs tikt keliu metavonės gal apturėti iszganimą duszios per užtariamą ir globimą gyventojų dangaus. Katalikai pirmuose amžiuose, kada meilė Dievo jų szirdyse isikurusi buvo, alkavimą gavėnios visiszkai užlaikydavo, vos vieną kartą dienoje menką valgį valgė, ir tai vakare, nusileidus saulei. Nuo XIV^{to} amžiaus pradėjo pietus valgyti ir mažą vakarienę, ir dabar tebēr tas įstatimas Bažnyczios visoje savo galybėje. Bet Bažnyczia szventa ne mocziaka, o maloningiausioji motina, myli savo vaikus, nenori kad per jos įstatimus kas skriaudą turētu ir alkaudamas sveikatą pažeistu, todėl pavelyja tris-syk dienoje valgyti: sunkiai dirbantiems, silpniems, jaunimui nesukakusiam 21 m., seniems, moterimis neszczioms ir žindameczioms. Vėl da kas dėl svarbių priežasczių negal prastai, be prametalo, valgyti, duoda „dyspensą“ (pavelyuimą) valgyti su pieniszku arba mėsiszku, žinoma priduria tulas iszlygas. Vienok pasniką gavėnios ne niekikiame, jisai yra dėl mūsų naudingas ir

iszganingas, nės mūs nusidėjimus dildo, nuopelnus didina, ir pagalios garbę Dievo platina.

Gavėnioje vienur, žmonės buriais giedodami apvaikszečioja stacijas, arba kelius kruvinus Jėzaus; už tą szventą darbą szventi tėvai suteikė atlaidus. Kitur gieda „Graudžius Verksmus“, kur da ikisziolaik nēr įvestos, vienos arba kitos, maldos bažnyčiose, reiszkančios kancias Vieszpaties, vertėtu įvesti tą szventą darbą.

Pertaisęs p. J. N. K. senoviszkus „Graudžius Verksmus“, įpatingoje knigėlėje 1889 m. iszleido, jį visiems lietuviams, ipacz Suv. rėd. gyvenantiems patinka.

Nuo senovės bažnyčioje yra įstatimas: „Bent vieną kartą spaviedotis ir priimti Szvenčiausią Sakramentą apie Velykas“, tad žmonės kalti yra apie tą laiką Velykinę atlikti. Pirma trimis, paskui keturiomis nedėliomis prasidėdavo spaviednis priesz Velykas, ir tiekos nedėlių po Velykų tęsdavosi, dabar Szv. Tėvas Leonas XIII^{tas} 1889 m. matydamas, kad kaskart mūs žemėje kunigai mažinasi, o isztikimiejie auga, pavėlyjo klausyti velykines spaviednes, nuo dienos Pelenų iki ketvirtai nedėliai po Velykų. Už suteiktas mumis mylistas, per rankas Szv. Tėvo melskim Dievo, idant teiktusi apdovanoti jį sveikata ir ilgu gyvenimu.

Susis.

Žinios isz Lietuvos.

Isz Suvalku rėdybos. Gyvendamas svetimoje szalyje, skaitydamas lietuviszkus laikrasczius

ir gaudamas sziokias tokias kitas žinias apie lietuvių krutėjimą, mislyji, kad, jai sugrižtum į mielą savo tėvynę, tai rastum daug smagių naujienų. Važiuoji į savo krasztą labai linksmai netik delto, kad geidi pamatyti numylėtus žmones ir žemę, bet ir delto, kad szirdis ir protas apgaudinėja savę geroms viltimis; tikiesi rasiąs ten daug brolių, mislyjanczių apie mūsų ateitę ir dirbanczių dėl pagerinimo iszlygų mūsų gyvenimo. Bet parvažiavęs į savo krasztą, pabuvęs ir gerai apsiziūrėjęs, skaudžiai turi persitikrėti, kad ir tos nedaug apimanczios tavo viltys dar per didelės. Tiesa, dabar jau vis smagiaus parvažiuoti į savo krasztą, nei keli metai atgal, nes dabar tu-loje vietoje rasi tikrą apszviestą lietuvi, ko pirma nebuvo, bet tai dar labai mažai. — Mūsų tėvynėje nėra jokio moksliszko ir dvasiszko centro, gyvenimas tikrai provincijonaliszkas ir kur-kas blogesnis nei kitose provincijose dėliai suprantamų priežasczių; o gyvenimas apszviestų lietuvių dar bjauresnis, nei kitų: jų dar mažai ir gyvena jie iszmėtyti kur-nekur beveik po vieną, kiekvienas isz jų turi priesz savę du įnirszusių prieszu, nes netik maskoliai paveiksluose žandarų, policijantų ir k. spaudžia juos, bet, gėda pasakyti, ir lenkai tik uosto, kad ką dasižinoti apie tą ar kitą lietuvi ir jam ant blogo apversti. Gyvendami po vieną, neturėdami jokios moraliszkas paspirties, suspausti prieszu, apszviesti lietuviai smilksta paprastuose kasdieniniuose darbuose. Labai retas atsiranda, kuris, turėdamas tvirtesni būdą, nepasiduoda toms sunkenybėms ir trusiasi apie abelnus

musų reikalus. Bet tokių, sakau, labai mažai. Vienok priderētu mums pasimislyti ir atsiminti, kad ēsti gadynēs, kuriose tauta, jai nori likti gyva ir eiti pirmyn, turi pakelti savo dvasę, turi iszstatyti visas savo kuniszkas ir dvasiszkas spēkas ir kariauti su paojingomis iszlygomis. Asz czia neprivalau, rodosi, tvirtinti tą mislį paveizdais; kožnas ras jų dang ir lietuviszkoje istorijoje ir istorijoje kitų tautų. Del musų tokiapat gadynē dabar. Mus naikina be atviros karės. Kaip svietas svietu negirdētas daigtas, kad milijonams gyvų žmonių butu uždrausta kalbėti; rodosi, tokio dalyko negali nė sumislyti. O sztai jau 25 metai, kaip lietuviams uždrausta kalbėti lietuviszškai. Netraukykite pecziais, skaitydami tokius žodžius. Szioje gadynėje spauda yra toks svarbus dalykas, toks didis progreso faktorius, kad jį gali lyginti su kalba. Tas spaudos uždraudimas aiszkiai rodo maskolių treszkimą matyti mus nykstanczius, vice versa, virstanczius į maskolius; jų įstatas apie musų spaudą tai pirmas žingsnis ant to kelio. Žinodami jų norus, o nesutikdami su jais ir norėdami gyvėti, mes turime apsirupinti apie savo gyvastį, turime gītis nuo prapulties. Rodosi, kad prieszas kelia ranką ant tavo gyvasties, tu negali ramiai, sudėjęs rankas gyvėti, o mes sav ramiai gyvename lyg kad mums butu kuosmagiausiai ir kuogeriausiai gyvėti. Visa Europa, ēsanti geresniam padėjime nei mes, laužo galvą apie tai, kas bus rytoj, o mes kaip niekadėjai sav miegame ir, tur but, pradėsime mislyti tik tada, kada mums uždraus ir mislyti!

Ka szneka apie Amerika.

Jau nuo rudens per Tilžę traukia lietuviai ir žemaicziai isz Amerikos. Didžuma, žinoma, nueina savais keliais, nė nepamatai, o kelintas užklysta knygų nusipirkti į spaustuves. Užėjo keli į rėdystę „Ukiniko“. Anądien buvo užėję keli tokie paklydėliai pus manę, tai teko man su jais apie szitą pasisznekucziuoti. Dar szitie, rodos, nebuvo per daug nudriskę, ir pinigų turėjo dar po kelis rublius, ale, kad jus žinotumėt, kaip jie keikė tą Ameriką, tai jaigu tikrai balsas tų nabagų turētu kokią galybę, tai Amerika, jau butu turėjus ir nugarmėti ir supleszkėti ir sudegti ir velniams tekti ir taip toliaus. Taip tie žmoneliai įduko ant Amerikos. Tas pulkas žemaiczių, ką aplankė mūsų spaustuve, keliavo ne visi isz tos pacios vietos. Vieni buvo isz Pensilvanijos, kiti isz Czikagos, kiti isz Kanados, o buvo pora tokių prapaikusių toje Amerikoje, kad visai nė nežinojo, kur buvę.

— Ar jau nepamenat vardo miesto? klausiau.

— Ką czia, ponuti, pamisi — atsakė nuleidę nosis ir tarsi susigėdę — bene žmogus ten gyveni kaip czion, ten dieną po žeme, o naktį karcziamoje, tai ką ten gali ką įsitēmit.

— Na, kaip tai „po žeme“ ir „karcziamoj“ — kvocziau.

— Nesijuokit, ponuti, nors isz mūsų, lyg nežinot, kad ten reikia anglis kast po žeme. Daugelį užgriuva, ir asz jau draugų palaidojau tuose anglynuose. Dieve duok dangų, Kazį Vaszkutį, Laurą Bukaitį, Pranciszką Garszvą, ale ką dabar visus suskaitysi. . . vis užgriuvo. . .

— Taip, taip — tariau asz, nuskųsdamas tą nabagiuką, — o tamstos sakot isz Czikagos keliaujat?

— Taigi isz Czikagos.

— O jus kokį darbą dirbot toje Czikagoje?

— Ugi mėsos fabrike dirban. Suvaro, bu-davo, į tokį požemį, o ten karszta, tokia smarvė, kad negali stygt. Tai ten mėsą kapoja, plauja ir ta virina, o paskui sudo į baczkas į blekines ir trankia augsztyn, o žemyn nuleidžia nuluptus jaučius.

— Na ką ten tamista veikia?

— Asz trankiau augsztyn mėsą su virve ir su karu vilkau.

— O kiek uždirbdavot ant dienos?

— Kad turi darbą, tai aždירbi pusantro dolerio.

— Taigi ar tai ten nevisada gauni darbą?

— Ale kurgi, ponuti, kad svieto ten dabar tiek prėjo, kad pas kožną fabriką stovi pulkais žmonės ir praszo darbo; o įpacz dabar žiemą, kad visuose fabrikuose nusimažino darbas. Kitą syk tai, sako, buvę gerai Amerikoje, o dabar visai niekai.

— Ar žinot ką, pons — tarė viens — kad asz pamatysiu szunį bėgant į Ameriką, tai tuojaus jį užmusziu, kad jis czion be kentėjimų galą gantu tai tik lengvian. . .

Taip tai kalba apie Ameriką tie, kurie ją pamatė.

Žinios isz visur.

Anglas Dering paduota labai žingeidžius skaitlius, kiek kur iszeina ant vaisko, kiek ant apszvietimo ir kiek kur žmonės mokesčių moka. Pasirodo, kad per 6 metus (nuo 1882 iki 1887) 7 didžiausios valstijos Europos (Maskolija, Prancuzija, Anglija, Vokietija, Austrija, Italija ir Iszpanija) iszleido ant vaisko 5.834.400,000 (5 milijardus, 934 milijonus, 400 tukst.) rublių, o ant apszvietimo savo gyventojų per tuos 6 metus iszleido tik 1.016.580,000 (vieną milijardą, 16 milijonų 580 tukstancijų) rublių. Tokiu budu ant apszvietimo iszduoda 5-syk mažiaus, nei ant vaisko, kadangi turētu visai atbulai buti — 5-syk daugiau iszduoti ant mokslo, ne ant vaisko. Jaigu prisiziurėti, kur daugiausiai rupinasi vyriausybė apie pakėlimą apszvietimo tarp gyventojų, tai pasirodo, kad pirma vieta priguli Prancuzijai, o paskutinė Maskolijai. 1882 metuose ant kiekvieno gyventojų minėtu 7 valstijų Europos mokesčių atsėjo 11 rub. 40 k., o jau 1888 m. skaitlius tas pasididino iki 11 rub. 75 k. Jaigu ir toliaus taip didisis, tai koki ant galo užaugs tie mokesčiai!

Prancuzai nori pastatyti paminklą savo vientau-
cziui Niko, kuris įveisė tabaką Prancuzijoje. 1560 m. Niko, budams pasiuntiniu Portugalijoje, parsiautė sėklas tabako į Paryžių, nuo to sykio jį ir pradėjo sėti Prancuzijoje. 60 metų vėliaus (t. y. 1621 m.) ministeris Riszėje uždėjo jau czyžę ant tabako. Nuo to sykio iki szių metų tas mokestis įnesė į Prancuzijos kasą į 9 milijardus frankų.

Pas mus 7°—8° szalczio, tai visai nekoks szaltis, kitose szalyse, kur žmonės prie szalczio nepripratę, tai jau labai didelis. Szimet Prancuzijoje, pakilus szalcziui iki 7° į 50,000 žmonių be svetimos pagalbos vargiai butų iszgyvenę. Tai vis daugiausiai beturčiai, kurie neturi už ką malkos pirkti. Kitais metais to nė nereikėdavo, o szimet, szalcziui netikėtai pakilus, jie ir pavargo. Vyriausybė paskyrė isz valstijos kasos 6.000,000 fr. ant paszelpos tiems vargszams.

Konstantinopolyje (sostapilėje Turkijos) dabar viesi viena angliszka moteriszkė Biszop, kuri su vienu indijonu keliavo po Aziją. Ji pasakoja labai žingeidžius atsitikimus, kurie atsitiko su ja, keliaujant po Persiją. Viename miestelyje persai buvo apsudyję ją ant smerties, kaipo burtinikę, sztai del ko! Pasitaikė, kad tuom tarpu, kada ji atkeliavo į tą miestelį, ten numirė viena szejmyna, apsivalgiusi kokių ten vuogų. Persai pamislino, kad tai per jos monus ta szejmyna numirė, suėmė ją ir sudas apsudyjo ant smerties, o tuom tarpu įmetė į kalinį. Gerai, kad indijonas, su kuriuom ji keliavo, dasimislino papirkti sargus kalinio ir tokiu tik budu ji iszsigelbėjo nuo tikros smerties. Kitoje vietoje ant jos užpuolė žmogžudžiai, apiplėszė ir, paėmę į nevalią, pardavė vienam persui į garemą. O ar žinote, kas tai garemas? Yra tai namai, kuriuose paczias laiko, o paczių, žinote, persai daug turi, žiurint, kas kiek gali iszmaityti.

Taigi ir Biszop pateko į garemą ir jau, tur but, butu iszten neiszbėgus, kad ne tas indijonas. Patyręs, kad ji pateko į garemą ir į kokį garemą, jis davė žinią anglų vyriausybei, o ta pareikalavo, kad paleistu.

Pas mus tie keli laikraszcziai vos vos gali užsilaikyti, o Amerikoje tik viename Naujorke jų iszeina 4000. Visoje Amerikoje per metus iszeina ant laikraszczių 12 mil. pudų popieros; spaustuvėse dirba 60 tukstanczių darbinikų ir uždirba 120 milijonų rublių.

Vyriausi pavidalai valstiju Europoje.

Visoje Europoje yra tik dvi valstijos (Maskolija ir Turkija), kur viens žmogus visą valstiją valdo. Tik Turku sultons ir Maskolių caras gali, nieko nesiklausę, daryti su gyventojais savo valstijos ką sumislina. Tik juodu gali iszduoti kokius nori įstatus, uždėti, kokias nori, mokestis — gyventojai priesztarauti negali. Kitą kart buvo taip visoje Europoje. Bet kitose valstijose Europos gyventojai anksciaus suprato, kad ne karalius turi juos valdyti, bet jie pats, ir kad tik tada gali

buti teisybė valstijose. Supratę savo reikalus, gyventojai, daugiausiai, su ginklu rankose, privertė karalius sumažinti savo valdžią, o dalį jos pavesti patiems gyventojams. Dabar jau, išskiriant tik turkų sultoną ir maskolių carą, nė viens karalius Europoje netur valos išdavinėti įstatų dėl valstijos, tai gali daryti tik deputatai, išrinkti gyventojų. Taip tai pasidarė Anglijoje parlamentas (taip vadina susirinkimą deputatų), Vokietijoje reichstagas, Norvegijoje — Stortingas, kuriems tik ir priguli vala išdavinėti įstatus. Karalius ir turi da šziokią tokią valdžią, bet jau nė pusės to neturi, ką pirma turėjo. Kur-gi baigiasi valdžia karaliaus, o kur prasideda valdžia deputatų? Taigi kiekvienoje valstijoje yra tam tikri įstatymai, kuriuose ir išguldyta, kas priguli karaliui, o kas deputatams. Tie įstatymai vadinasi konstitucija. Kiekvienas naujas karalius tur prisiekti, kad pildys konstituciją. Idant arčiau parodyti, kas tai yra ta konstitucija ir koki įstatumai joje paraszyti, czionai trumpai privesiu konstituciją mus kaimynkos, Norvegijos. Sztai ji: „Karalius netur valios išduot įstatymų, juos išduoda Stortingas (susirinkimas deputatų). Deputatų gali būti kiekvienas norvegas, turintis nemažiaus per 30 metų, o rinkti deputatą gali turintis 25 metus, ir turintis priegtam žemę, ant kurios gyveno nors 5 metus. Penkiasdeszimts žmonių mieste, o szimtas kaimuose renka iš savęs vieną žmogų. Išrinktieji tokiu būdu da nesiskaito deputatais — jie iš savęs da renka ketvirtą dalį vyrų, kurie jau vadinasi deputatais. Deputatus renka ant trijų metų, per tuos 3 metus deputatai gauna visą užlaikymą iš valstijos turto. Storinge įstatymus priima ar atmeta didžiumu balsų. Įstatymą, kurį priima Stortingas, siunczia ant patvirtinimo karaliui. Jaigu karalius tą įstatymą neužtvirtina, Stortingas dar sykį turi jį peržiūrėti. Karalius ir antrą kartą gali atmesti, ir Stortingas antrą syk turi peržiūrėti; bet jaigu, ir antrą syk peržiūrėjęs, Stortingas įstatymą priims, tada jau karalius gali ar užtvirtinti ar ne, vis vien, įstatymas jau skai-

tosi už priimtą. Stortingas rupinasi taip-gi apie pakėlimą ar numažinimą mokesčių. Matote, kad karalius prie išdavimo įstatymų beveik visai nepriguli, viską daro Stortingas (deputatai).

Kokias-gi tiesas turi karalius? Štai kokias: karalius gauna paskirtą jam nuo Stortingo algą. Jis renka ministerius. Jis dalina medalius tiems, kuriems jis nori. Jis skaitosi vadovu vaiko ir laivijos (floto). Jis, kada reikia, veda vainą ir daro sątaiką. Štai kaip mažai priguli karaliui. Nereikia užmirsti, kad visur, kur yra konstitucija, yra ir liuosybė spaudos, ir liuosybė susirinkimų. Ten galima spaudyti viską, ką tik laikai už gerą ir naudingą, vyriausybė į tai visai nesikisza. Taip-pat, kada nori, galima daryti susirinkimus ir atvirai šnekėti apie ką nori, nieks uždrausti negali.

Konstitucijos kitų valstijų maž-daug panaszios ant szitos, žinoma, yra atmainos, atsakanczios reikalams valstijos. Ant galo reikia pridėti, kad Prancuzijoje visai nėra karaliaus (pertai ji ir vadinas republika), o vietoje karaliaus yra prezidentas, kuri iszrenka gyventojai.

Maskolija. Nėra dyvų, kad daugelis maskolių, matydami kokią liuosybę turi gyventojai kitose valstijos, labai, ir da kaip labai, nori savo padėjimą permaitinti. Isz czion ir paeina, kad daugelis apszviestų maskolių labai nekenczia dabartinės maskoliszkos vyriausybės, kuri viską laiko savo rankose ir niekam nė iszsižioti neduoda. Netik ką patys nekenczia, bet ir kitiems iszrodinėja, kaip bloga ir nenaudinga, kada valstijoje yra tokia vyriausybė. Vyriausybė, žinoma, kaip tik tokius pajunta, tuojaus ima ir sodina į kalėjimą. Bet ne visus tokiu budu pasiseka suimti, ne vienas pajutęs, kad vyriausybė ant jo jau dantį griežia, iszdumia į užrubežį. Ten jie spaudina knygutes ir laikraszczius, kuriuose kalbina savo vientauczius susiprasti, numesti dabartinę vyriausybę ir priversti ciecorių duoti maskoliams tokią liuosybę, kokią turi gyventojai kitų valstijų. Knygutes tas slapta persiunczia į Maskoliją, platina tarp gyventojų ir tokiu budu didina neapikantą del da-

bartinės vyriausybės. Vyriausybei tai labai nepatinka; kad galētu, tai nusiųstu į užrubežį savo žandarus ir lieptu visus sugaudyti, bet taip padaryti negali, vyriausybės kitų valstijų nepavelina. Perėjusį mėnesį sumislino reikalauti nuo Bulgarijos vyriausybės, kad ji, suėmus visus gyvenanczius Bulgarijoje maskolių iszeivius, atiduotu juos maskolių vyriausybei. Bet Bulgarijos vyriausybė tik pasijuokė iš tokio reikalavimo ir atsakė, kad visi tie iszeiviai, kurių reikalauja vyriausybė (mat, maskolių vyriausybė nusiuntė ir suraszus tų, kuriuos įpacz suimti norėtu) del Bulgarijos nieko pikto nedaro, pertai Bulgarijos vyriausybė nė nemislino juos gaudyti. Maskolių vyriausybė, žinoma, už tai labai supyko, bet jos piktybės Bulgarai mažai tebijo.

Portugalija. Nors Portugalijoje yra konstitucija, bet gyventojai jau ir tuom nepasikakdina. Pakol da karalius yra, jam ir pinigų daug ant užlaikymo reikia ir jis da vis sziokią tokią valdžią turi, o czia visa valdžia turi prigulėti gyventojams, vienas žmogus nieko savo rankose neturi turėti. Szį mėnesį buvo pakilęs maisztas, idant numesti karalių ir Portugaliją į respubliką paversti. Tai buvo mieste Oporto; bet didesnė dalis vaisko stovėjo už karalių. pakilo muszis ir maisztinikai buvo pergalėti. Užmusztų skaito į 50. Vyriausybė gauda visus, kurie prie maiszto prigulėjo ir sodina į kalinius. Bet vargiai tai karalių iszgelbės; jai jau gyventojai nori didesnės liuosybės, tai turės tai ir įvykti.

Belgija. Daugumas gyventojų Belgijos nori permaintyti konstituciją savo kraszto, įpacz tą įstatymą, kuriame pasakyta, kas gali rinkti deputatą. Pagal konstituciją Norvegijos, kaip matėme, rinkti deputatą gali kiekvienas, kuris turi žemės, na, o Norvegijoje beveik kiekvienas turi žemės, pertai labai mažai gyventojų nuo rinkimų yra praszalįta. Ne taip einas Belgijoje, kur, pagal dabartinę konstituciją, rinkti deputatą gali tiktai tie, kurie didelį turi turta; tokiu budu labai daug beturczių nuo rinkimų yra visai praszalįta. Pasirodo, kad iš 6 milijonų gyventojų Belgijos tik 120 tukstan-

čių gali rinkti deputatus. Neteisybė aiszki, tokia maža saujelė 6 milijonus valdo. Gyventojai Belgijos tai ir labai gerai supranta, daro susirinkimus, aiszkina ant jų szitą klausymą ir reikalauja nuo vyriausybės permainyti tą įstatymą konstitucijos, kad ne tik didžturečiai, bet ir nieko neturintieji galėtų prie rinkimų prigulėti.

Finliandija. Dabartinė Maskolijos vyriausybė gatava nuo visų, kas tik jiems priklauso, paskutinę kibirskztelę liuosybės atimti. Finliandija, kurioje daugelis isz mūsų vaiske tarnauja, ir priguli prie Maskolijos bet ne taip, kaip mes, kaip koki vergai, ką nori maskoliai, tai ir daro; ne, su Finliandija taip negali. Finliandija tik pripažįsta maskolių carą, užlaiko 6000 maskoliszko vaisko, kitame ji visai liuosa — ji turi konstituciją. Valdžia priguli deputatams, iszrinktiems finų; deputatai iszduoda įstatymus ir siunczia tik ant užtvirtinimo maskolių carui. Acziu tokiai liuosybei finai yra labai apszviesti ir gerai gyvena. Bet maskoliams tai nepatinka, pakėlė riksmą, kad Finliandiją reikia apmaskolėti; na, o ką tai reiszkia apmaskolėti, mės labai gerai žinome. Yra tai padaryti liuosus žmones vergais, apszviestus aklais ir tt. Dieve duok, kad jiems nepasisektu liuosybę Finnų sumažinti.

Draugaitis.

Naudingi pamokinimai.

Akėjimas rugių ir kviečių pavasaryje.

Kaip kada rugiai ir kviečiai pas mus isz pavasario nesudygsta. Sako suszalo kviečiai, arba rugiai, arba numirko. Bet ta pasaka nevisada teisinga. Tankiai pas mus pavasaris prasi-deda labai staiga. Atszyla isz sykio. Dirvos, nubėgus vandeniui, tuojaus sustingsta ir apsi-traukia kieta pluta. Toj' plutoj, arba per ją tur leisti diegus jauni augalai. Žinoma, sunku

jiems pradēt' augti. Bet musu ukinįkai visai negelbi jų, nė pirszto neprikisza. O pagelbėti galima tik akėjimu. Bet akėjimas toli nevisada gali buti naudingu. Pirmiausiai, labjaus reikalauja tokios pagelbos kviečiai, nėg rugiai, nės jie pavasaryje buna silpnesni ir ne taip greit atgyja, kaip rugiai. Toliaus, akėti naudinga tik kietus laukus, prie molio. Laukus-gi prie smilties (smėlio) akėti yra ne tik ne gerai, ale blėdinga. Tą pat galima pasakyti ir apie durpinius laukus ir abelnai apie tokius, kurie per virsz prilaiko vandenio. Tokius laukus reik ne akėti, bet voluoti (blinkavoti), nės juose szaltis iszkelia szaknis į virszų. Akėti geriausei butu tam tikromis akēcziomis, ką pievas akėja. Bet tokias akēcziias pas mus ne labai kas tur. Dėlto galima tai daryti arba medinėmis, arba paprastomis akēcziomis auksztinįkomis: smailgaliais akėtvirbalių į virszų, idant ne sugadįti szaknų. Jaigu vienas sykis neiszipurina tos plutos, galima leisti antrąsyk. Rugiams tokio akėjimo užtenka.

Bet del kviečių to da mažai. Jie atgyja vėlai. Visokios blogos žolės sudygsta pirma jų ir pradeda juos stelbti. Po pirmam akėjimui žolės įpacz pradeda varyti. Jaigu oras del kviečių labai nutinka, tai jie greit' perauga žolės. Bet ne visada taip buna. Idant isznaikinti žolės, reikia antrąsyk iszakėti, praėjus pusantros, arba dviem nedėliom po pirmam akėjimui. Tada jau galima nesibijoti, kad neiszrautum kviečių augalų: jau jie laikosi žemėj' drucziai, o tuom tarpu žolės labai lengvai iszsirauja. Dėlto kietus mo-

linius laukus akėja paprastai — akėtvirbalių smailgaliais žemyn. Iszakėtas laukas pajuoduoja: ale tai nieko. Kviečiai tuojaus pasitaiso ir da geriaus ima augti.

Antrąsyk akėti kviečius naudinga da ir iš kitos pusės. Žemė ne taip supuola, geriau pri-laiko drėgnumą, mėsžlas geriau pusta ir javai pasėti ant kvietienos, kur kviečius akėjo, geriau auga.

Jaigu po rugeis, arba po kvieczeis sėjasi dobilai, tai akėjimas tu javų iš pavasario priesz sėjas dobilų beveik reikalingas. Smulkios sėklelės dobilų geriau prigyja tokioj' išzpuritoj' žemėj' ir ne tiek jų prapuola plysziuose, kurie beveik visada esti rugiu ir kviečių dirvose.

Tarpuczių Antanas.

Kaip užvis pigiau gal alvyti (palevoti) visokius daigtus.

Ukėje yra daug szpižinių ir geležinių daigtų, kurių užlaikymas nuo rudžių labai naudingas ir-gi reikalingas. Tarp tų daigtų yra daug to-kių, kuriuos apalvyjęs daug skatiko sav kische-niuje pasiturėtum. Kad ir alvyt darbas prastas, bet ne visiems žinomas. Sodžiuije-gi ėsant sunku ir meistrą to amato rasti. Tai ir atseina išzsi-sukt, kaip išzmanant. Todel nebus nenandinga mūsų garbingiems skaitytojams pasipažinti su to-kiais prascžiausiais budais alvijimo (palevojimo), kurie pigus ir nereikalauja nėjokių įpatingų pa-žuklų. Alvijant tuomi budu, kuris bus išreik-

sztas žemiaus, nereikia net nė nuszveist tų daigtų, kuriuos norime alvyt, kad ir jie butu aptraukti rudims. Reik kuopirmiausiai delto turėti iszlenktą nors isz paprastos blėtos sudyną (indą), tokio didumo, koks yra daigtas, kurį norime alvyt. Sudyne tame pirma isztarpina ciną. Ant vieno svaro cino reik įberti 1 lotą salmiokinės druskos, smulkiai sutrintos. Kaip cinas jau isztirpsta, tai ir užberia tą druską. Ji tuoju iszsileidžia ir pluduriuoja ant cino, pavirtus į juodą skystimą. Sudyną arba kitą kokį daigtą, kurį norime alvyt, įmerkiamo į tą juodąjį skystimą ir nuleidžiame jį į isztirpintą ciną, kuris ir prilimpa itin kietai prie įmerkto daigto. Jaigu cinas nepriliptu prie to įmerkto daigto, tai jį reik isznaujo paszlapīt juoduoju skystimu ir tuoju nuleist į ciną. Kad tas daigtas, kurį norime alvyt, netilptu į mūsų tą sudyną su cinu ir solmioku, tai alvyt galime, apliedami alvijamą daigtą szaukszteliu (ar variniu, ar geležiniu). Pirma aplieja isztirpusia druska, o paskui cinu. Taip gal alvyt samavorus, puodus, ir k., bet juos pirma reik nuvalyt nuo kalkinių liekanų stipriu uksusu, o puodus nuo taukų szarmu itin gailiu. Nuvalytą pusę tų daigtų pirma paszlapina skystimu juoduoju, apveldami pakuline saujele (gryžtele), o daugiau, aplieja cinu isztirpitu, kurį ir taip-pat pakulų saujele iszsklaido. Kas lieka, nuszluosto atgal. Vis tai darosi labai greit. Juom geresnis cinas ir salmiokas, tuom geresnė bus alva. Gerą ciną gali pažīt, kad szmotelis jo laužant braszka. O gerą salmioką gali gaut kiek-

vienoje aptiekoje, arba preikalinėje aptiekiszkų preikalų, kur, žinoma, viskas pigiau, nekaip aptiekose.

Smulkmenos.

Atmainos oro sausyje 1891 metų, sustatytos pagal svarbiausius isztyrinėjimus. Pradžioje Sausio szių metų visose karcziamose Lietuvos miestų ir bažnytkjemių oras bus sziltas, sziek-tiek drėgnas ir troszkus, nės baisiai bus prirukyta. Szilta bus, kaip vasarą, taip kad szinkoriai iszsirėdę neszios alų ir „puskvatierkes“. Naktys bus labai szaltos. Moteriszkės (ipacz bernienės) po patalais į kamuolį susirietusios lauks pareinant savo vyrų. Vyrams-gi gulint kur patvaryje ar grabėje net dantys barszkės nuo szalczio. Oras bus drėgnas ir pasmirdęs degtine, kuri eis lauk abiem galais. Kas rytą, arba gaidystė vyrams, parėjus namon bus labai szilta nuo bobų kumszcziokų.

Snigs pinigais į kiszenius szinkorių. Algos, kurios per kalėdas pereitų metų persikraustė isz ukinįkų kiszenių į szejmynos kiszenius, sziaime laimingame mėnesyje, persikraustys į kiszenius ilgasmakrių (žydelių).

Pabaigoje mėnesio masznose ir kiszeniuose bernukų, pusbernių ir bus visai sausa, delto jie tuojaus pradės trokszt kitų kalėdų ir trokszt per isztisus metus.

Bet ne mislykite, skaitytojai, kad nuo paczio Dievo bus leistas toks oras.

Tarpuczių Antanas.

Laiszkas i redyste.

„Jau deszimts su virszum metų praėjo nuo mirimo kunigo Antano Juszkevicziaus — to darbsztaus darbiniko ant tėvyniszkos dirvos ir karszto mylėtojo tėvynės. Dalį jo raszų iszdavė Jons Juszkevyeczia, brolis kunigo Antano, ir nemažiaus triuso ir sveikatos padėjęs ant tėvynės aukuro, jau penki metai ilsisi sykiu su broliu toli-toli nuo Lietuvos „žieminių gudu szalelėj“. Bet ar mes, lietuviai, parodėme kuom-nors savo dėkingumą jiems už tiek rupesezių ir triusų, atliktų dėlei Lietuvos, musų tėvynės?

Galima pasakyti, jog mes beveik užmirszome apie Juszkevyecziaus. Neperseniai dažinojau, jog da yra neiszsparduoti 500 egzempliorų dainų Kazaniaus iszdavimo ir netoli szimtas egzempliorių „Svotbinių dainų“, nors jau giminė Juszkevyeczlių numazino prekė iki minimum. „Svotbinės dainos“ kasztuoja be parsiumtumo 2 rub., keturių-gi knygų Kazaniaus iszdavimo szii prekė: „Pirma kniga — antra laida“ — 50 kap., „Antra kniga“ — 1 rub. 50 kap., „Treczia kniga“ — 1 rub. 25 kap., „Svotbinė Rėda“ — 50 kap. Imantis sykiu 20 egzempliorių — nemoka už parsiumtimą. Norintis turėti augszecziaus paminėtas knygas tesikreipia pas naszlę po Jonui Juszkevyeczliui, kurios antraszas szioks: Kazan, Felicija Marcianovna Juszkevicz, vdova uczitelia III gimnazii. Sobaczij pereulok d. N. 33. Tikiuosi, jog szis mano atsiszaukimas nenueis ant vėjo. Juk tiek turime intelligencijos svietiszkos ir dvasiszkos, tiek jaunuomenės musų mokinasi gimnazijose Lietuvoje ir seminarijose visoj Rusijoje (Petrapylėje, Vilniuje, Kaune, Seinuose, Plocke, Žitomieriui), jog galėtu iszpirkti netik 500 egzempliorių, bet ir kelis tukstanczius, jai tik norėtu. Apie vertę tų knygų nemislyju czia raszyti, nes, man rodos, neatsiras tokio isz tarpō intelligentų, kuris tvirtitų, jog dėl pažinimo kalbos, tantos dvasios, neyra neatbutinai reikalingu daiktu pažinimas tokio svarbaus skyriaus tautiszkos poezijos, koku yra dainos. Atsimikim, tik ką szneka svetimtaucziai apie musų dainas, ir kaip jie neatranda žodžių dėl jų pagyrimo. O mes ar ne susigėsim, ar ne pradėsim nors pusę tiek užsiimti savo poezija, kaip ja užsiima ir myli svetimtaucziai. Negalime szitame dalyke iszsiteisiti baime vyresnybės, nes dainos Juszkevyeczlių iszduotos Rusijoje.

Žodyno kun. Antano Juszkevyecziaus, apie kurį buvo minėta „Szviesoje“, iszėjo da tik viena balsė A.

Antanulis.

Turgavietes.

Prekes javų buvo:

Kviecziai: New-Yorke 112—119, Londone 111—117, Marsylijoje 104—114, Berlyne 101¹/₂, Karaliaucziuje 104—106, Odessoje 88—97 kp. už pudą; Varszavoje 570—630 kp. už kartį.

Rugiai: Londone 92, Berlyne 85—88, Karaliaucziuje 73-75, Rygoje 75, Liepojuje 73—77 Odessoje 74—78 kp. už puda; Varszavoje 465—495 kp. už kartį.

Avižos: Londone 79-113¹/₂, Marsylijoje 77¹/₂, Berlyne 68—70¹/₂, Karaliaucziuje 67, Rygoje 66—76, Liepojuje 64—76, Odessoje 58 kp. už puda; Varszavoje 225—266 kp. už kartį.

Miežiai: Londone 81¹/₂—83, Marsylijoje 72, Berlyne 81—89, Karaliaucziuje 62—83, Rygoje 63—78, Liepojuje 67—75, Odessoje 63—66 kp. už puda; Varszavoje 410—460 kp. už kartį.

Žirniai: Rygoje 110—119, Liepojuje 111—115 kap. už puda.

Sėmenys: Rygoje 120—128¹/₂, Liepojuje 122—126 kap. už puda.

Turgaus prekė Tilžėje ir Klaipėdoje.

Už šepelį:

Tilžėje: Kviečiai 8 mark 20 fen. — 8.10, rugiai 6.30—7.50, miežiai 4.80—5.00, avižos 3—3.30, žirniai balt. 7—8.00, žirniai rain. 7.00—7.00, sėmenys (už naują šepelį) 10—11 mk.

Klaipėdoje: (už naują šepelį) kviečiai 7.70—8.00, rugiai 6.50—6.80, miežiai 4.70—5, avižos 3.20—3.50, žirniai balt. 6—6.50, žirniai rain. 6—6.50 mk.

Prekia svetimų pinigų: angliszkas funt sterling 8 rs. 40 kp., vokiszkas markė 41.60 kp., francuziszkas frankas 33.65 kp., Austrijos guldens 70.50 kp., Amerikos dolars 1 rs. 75—76 kp. Parubežiuose Prūsų už popierinį rublį mokėjo po 2 mks 35—37 fenigų. Auksinis pusimperijolis 6 rs. 84 kp., rublis sidabrinis 1 rs. 10 kp. mainant ant popierinių; rublis popierinis 71.12 kp. mainant ant aukso.

Italpa: Tik pamislykite! — Vilkas ir Ožys, M. — Vaitiekus Šmaigas, V. K. — Apie rauples, Draugaitis. — Perkunija, M. V. — Užgavėnės ir gavėnia, Susis. — Žinios iš Lietuvos. — Ką sžneka apie Ameriką, J. — Žinios iš visur. — Vyriaisi pavidalai valstijų Europoje, Draugaitis. — Naudingi pamokinimai. — Smulkmenos, Tarpuczių Antanas. — Laiszkas į rėdystę, Antanulis. — Turgavietės.

Rėdystė „Varpo“ bei „Ukiniko“ visai neteko rankraščių, delto meldžia pp. Rašėjų, idant butu tokie malonus neatidėlioti ant ilgiau, bet kuograičiausiai parašyti ir prisiųsti, kas ką yra apsiėmęs; o kad ir daugiau medegos parupisit, tai ir nieko nekenks.

Atsakantis rėdytojis: Martynas Jankus, Bitėnuose per Lompėnus. Špausdītą pas Martyną Jankų, Tilžėje.